

QO‘SHMA TA‘LIM DASTURLARIDA TAHSIL OLAYOTGAN TALABALARGA INGLIZ TILI O‘QITISHNING AHAMIYATI

Mirzayeva Muhabbat Jalolovna

Toshkent davlat agrar universiteti katta o‘qituvchisi

Mirzayeva Nasiba Jalolovna

Toshkent davlat agrar universiteti dotsenti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada qo‘shma ta‘lim dasturlarida tahsil olayotgan talabalarga ingliz tili o‘qitishning ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Maqolada qo‘shma ta‘lim dasturi tushunchasi, ingliz tilining o‘quv jarayonidagi funksional roli, uning talabalarning kasbiy raqobatbardoshligi, akademik resurslarga kirish imkoniyati, madaniyatlararo muloqot ko‘nikmalari va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishdagi o‘rni yoritilgan. Shuningdek, ingliz tili o‘qitish jarayonida uchraydigan asosiy muammolar aniqlangan va ularni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari qo‘shma ta‘lim dasturlari samaradorligini oshirishda ingliz tili o‘qitish sifatining hal qiluvchi omil ekanligini ko‘rsatadi.

ABSTRACT: *This article provides a scientific and theoretical analysis of the importance of teaching English to students enrolled in joint educational programmes. It examines the concept of joint degree programmes, the functional role of English in the learning process, and its impact on students’ professional competitiveness, access to academic resources, intercultural communication skills, and critical thinking development. The article also identifies key challenges in English language teaching within such programmes and proposes methodological recommendations for addressing them. The findings demonstrate that the quality of English language instruction is a decisive factor in the overall effectiveness of joint educational programmes.*

KALIT SO‘ZLAR

Qo‘shma ta‘lim dasturi, ingliz tili o‘qitish, akademik ingliz tili, xalqaro ta‘lim, o‘qitish tili, kasbiy raqobatbardoshlik, madaniyatlararo muloqot, tanqidiy fikrlash, xalqaro sertifikatlash, ta‘lim sifati, oliy ta‘lim islohotlari.

Bugungi kunda ta‘lim tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish, milliy universitetlar bilan xorijiy oliy ta‘lim muassasalari o‘rtasida hamkorlikni kengaytirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan tub islohotlar natijasida qo‘shma ta‘lim dasturlari — ya‘ni mahalliy oliy ta‘lim

muassasalarining xorijiy universitetlar bilan hamkorlikda tashkil etgan ta'lim dasturlari — soni tobora ortib bormoqda. Ushbu dasturlar talabalarga ikki tomonlama, ba'zan esa uch tomonlama diplom olish, xalqaro andozalarga mos bilim va ko'nikmalarni egallash imkonini beradi.

Qo'shma ta'lim dasturlarining o'ziga xos xususiyati shundaki, o'quv jarayonining sezilarli qismi, ko'pincha esa to'liq qismi ingliz tilida olib boriladi. Bu holat ingliz tilini oddiy o'quv fani darajasidan chiqarib, uni butun ta'lim jarayonining asosiy vositasi — kommunikatsiya, bilim olish, ilmiy izlanish va kasbiy shakllanish quroliga aylantiradi. Shu bois qo'shma dasturlarda tahsil olayotgan talabalarga ingliz tilini samarali o'qitish masalasi nafaqat metodik, balki strategik ahamiyatga ega muammoga aylanmoqda.

Ushbu maqolada qo'shma ta'lim dasturlarida ingliz tili o'qitishning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni, uning talabalar kasbiy va shaxsiy rivojlanishiga ta'siri, o'qitish jarayonida uchraydigan muammolar hamda ularni bartaraf etish yo'llari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi.

I BOB. QO'SHMA TA'LIM DASTURLARINING MOHIYATI VA ULARDA TIL TAYYORGARLIGINING O'RNI

1.1. Qo'shma ta'lim dasturi tushunchasi

Qo'shma ta'lim dasturi (inglizcha "joint degree programme" yoki "dual degree programme") deganda ikki yoki undan ortiq oliy ta'lim muassasasi tomonidan birgalikda ishlab chiqilgan, o'quv rejasi, baholash mezonlari va bitiruvchilarga beriladigan hujjatlar o'zaro kelishilgan holda amalga oshiriladigan ta'lim dasturi tushuniladi. Bunday dasturlarda talaba o'quv jarayonining bir qismini mahalliy universitetda, bir qismini esa xorijiy hamkor universitetda o'tashi, yoxud butun ta'limni mahalliy universitet negizida, ammo xorijiy universitet o'quv dasturi va talablariga muvofiq olishi mumkin.

O'zbekistonda so'nggi yillarda Buyuk Britaniya, AQSH, Janubiy Koreya, Rossiya, Xitoy va boshqa mamlakatlarning nufuzli universitetlari bilan tuzilgan qo'shma dasturlar soni sezilarli darajada ko'paydi. Bunday dasturlarning aksariyatida o'qitish tili sifatida ingliz tili tanlangan, chunki u xalqaro ilm-fan, biznes va texnologiyalar sohasida universal muloqot vositasi hisoblanadi.

1.2. Ingliz tilining o'quv jarayonidagi funksional roli

Qo'shma ta'lim dasturlarida ingliz tili faqat muloqot vositasi emas, balki bilim olishning bevosita kanaliga aylanadi. Talaba fanlarni ingliz tilida tinglaydi, adabiyotlarni ingliz tilida o'qiydi, mustaqil va guruh ishlarini ingliz tilida bajaradi, imtihon va attestatsiyalarni ham shu tilda topshiradi. Demak, ingliz tili darajasi talabaning boshqa barcha fanlar bo'yicha o'zlashtirish sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Shu sababli qo‘shma dasturlarga qabul qilinishdan avval talabalarning til darajasi xalqaro sertifikatlar (IELTS, TOEFL, Cambridge English) orqali baholanadi, dastur davomida esa til tayyorgarligini kuchaytirish maqsadida qo‘shimcha kurslar, intensiv treninglar va akademik yozuv bo‘yicha mashg‘ulotlar tashkil etiladi.

II BOB. QO‘SHMA TA‘LIM DASTURLARIDA INGLIZ TILI O‘QITISHNING AHAMIYATI

2.1. Kasbiy va akademik raqobatbardoshlikni oshirish

Ingliz tilini yuqori darajada bilish talabaga xalqaro miqyosda kasbiy raqobatbardosh bo‘lish imkonini beradi. Zamonaviy mehnat bozorida, ayniqsa xalqaro kompaniyalar, transmilliy korporatsiyalar va ilmiy-tadqiqot markazlarida ishlash uchun ingliz tilini bilish majburiy talab hisoblanadi. Qo‘shma dasturlar bitiruvchilari, odatda, faqat mahalliy tilda ta‘lim olgan tengdoshlariga nisbatan xalqaro ish o‘rinlariga, grant dasturlariga va magistratura, doktorantura kirish imkoniyatlariga ega bo‘ladi.

Bundan tashqari, ingliz tilida erkin fikr yurita olish talabaga xalqaro ilmiy konferensiyalarda ishtirok etish, ilmiy maqolalarni xalqaro nufuzli jurnallarda chop ettirish, xorijiy olimlar bilan hamkorlik o‘rnatish imkonini yaratadi. Bu esa talabaning ilmiy salohiyatini rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi.

2.2. Sifatli ta‘lim resurslariga to‘liq kirish imkoniyati

Zamonaviy fan va texnika sohasidagi eng yangi ma‘lumotlar, ilmiy adabiyotlar, elektron kutubxonalar va onlayn kurslarning katta qismi ingliz tilida yaratiladi va tarqatiladi. Ingliz tilini yaxshi bilmagan talaba bu resurslardan to‘liq foydalana olmaydi, natijada bilim olish jarayonida sun‘iy chegaralanish yuzaga keladi. Ingliz tilini puxta egallagan talaba esa dunyoning istalgan universiteti tomonidan taqdim etilgan ochiq ta‘lim platformalari (Coursera, edX, MIT OpenCourseWare va boshqalar)dan bimalol foydalanish, qo‘shimcha bilim va ko‘nikmalarni mustaqil ravishda oshirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

2.3. Madaniyatlararo muloqot va ko‘p madaniyatli muhitga moslashuv

Qo‘shma ta‘lim dasturlarida talabalar ko‘pincha turli mamlakatlardan kelgan o‘qituvchilar va tengdoshlar bilan bir muhitda ta‘lim oladilar. Bunday sharoitda ingliz tili nafaqat bilim olish, balki madaniyatlararo muloqot vositasi sifatida ham xizmat qiladi. Til orqali talaba boshqa madaniyat vakillarining fikrlash tarzini, muloqot odobini, akademik va professional muhitdagi xulq-atvor me‘yorlarini tushunishni o‘rganadi. Bu ko‘nikma globallashuv davrida har qanday mutaxassis uchun zarur bo‘lgan madaniyatlararo kompetentsiyani shakllantiradi.

2.4. Tanqidiy fikrlash va mustaqil ta‘lim ko‘nikmalarini rivojlantirish

Xorijiy ta‘lim tizimlarida, xususan ingliz tilida olib boriladigan darslarda, ko‘pincha muammoli ta‘lim, loyihaviy ish, munozara va tanqidiy tahlilga asoslangan metodlar qo‘llaniladi. Bunday metodlar talabadan nafaqat tilni, balki fikrni ham erkin ifodalashni talab

qiladi. Natijada ingliz tilini o‘rganish jarayoni talabani tanqidiy fikrlash, mustaqil xulosa chiqarish, argumentlashtirilgan fikr bildirish kabi ko‘nikmalarini ham bir vaqtning o‘zida rivojlantiradi.

2.5. Diplom va malakaning xalqaro tan olinishi

Qo‘shma ta‘lim dasturi doirasida olingan diplomning xalqaro miqyosda tan olinishi ko‘p jihatdan talabani o‘quv dasturini to‘liq va sifatli o‘zlashtirishiga, bu esa o‘z navbatida ingliz tilini yetarli darajada bilishiga bog‘liq. Til bilimidagi kamchilik nafaqat o‘zlashtirish sifatiga, balki bitiruvchi hujjatining xalqaro qadrini belgilaydigan akkreditatsiya talablariga ham ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

III BOB. QO‘SHMA TA‘LIM DASTURLARIDA INGLIZ TILI O‘QITISH JARAYONIDAGI MUAMMOLAR

Yuqorida sanab o‘tilgan ahamiyatga qaramay, amaliyotda ingliz tili o‘qitish jarayonida bir qator muammolar kuzatiladi. Ularning asosiylarini quyidagicha tasniflash mumkin:

- Talabalarning boshlang‘ich til darajasidagi farqlar — bir guruhda til bilimi turlicha bo‘lgan talabalarning birga o‘qishi o‘qitish sifatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin;
- Umumiy ingliz tili bilan sohaviy (akademik, kasbiy) ingliz tili o‘rtasidagi uzilish — talaba kundalik muloqot uchun tilni bilsa-da, ilmiy-akademik matnlarni tushunishda qiyinchilik chekishi mumkin;
- Malakali, xalqaro standartlarga mos o‘qituvchi kadrlar yetishmasligi;
- Zamonaviy metodika va texnologiyalardan yetarlicha foydalanilmasligi, an‘anaviy grammatik-tarjima usulining hali ham keng qo‘llanilishi;
- Til muhitining yetishmasligi — auditoriyadan tashqarida ingliz tilida muloqot qilish imkoniyatining cheklanganligi;
- Talabalarning psixologik to‘siqlari — xato qilishdan qo‘rqish, ona tilida fikrlab, keyin tarjima qilishga o‘rganib qolganlik.

IV BOB. MUAMMOLARNI BARTARAF ETISH YO‘LLARI VA TAVSIYALAR

Yuqorida keltirilgan muammolarni hal etish uchun quyidagi kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir:

- Talabalarni qo‘shma dasturga qabul qilishdan oldin til darajasini aniq baholash va zarur bo‘lsa tayyorlov (foundation) kurslarini joriy etish;
- Umumiy ingliz tili bilan bir qatorda "English for Academic Purposes" (akademik maqsadlar uchun ingliz tili) kurslarini o‘quv dasturiga kiritish;
- Kommunikativ, loyihaviy va vazifaga asoslangan (task-based) zamonaviy o‘qitish metodlaridan foydalanish;
- O‘qituvchilarning malakasini xalqaro sertifikatlash dasturlari (CELTA, DELTA, TESOL) orqali muntazam oshirib borish;

- Talabalar uchun ingliz tilida muloqot qilish imkoniyatini kengaytiruvchi klublar, til almashinuv dasturlari, xorijiy talabalar bilan hamkorlikdagi tadbirlar tashkil etish;
- Raqamli ta’lim texnologiyalari, onlayn platformalar va sun’iy intellektga asoslangan til o’rganish vositalaridan foydalanishni kengaytirish;
- Talabalarning psixologik qulayligini ta’minlash — xatolarga toqat qiluvchi, qo‘llab-quvvatlovchi ta’lim muhitini shakllantirish.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, qo‘shma ta’lim dasturlarida tahsil olayotgan talabalarga ingliz tili o‘qitish masalasi zamonaviy ta’lim tizimining strategik ahamiyatga ega yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ingliz tili bu yerda oddiy o‘quv fani emas, balki butun bilim olish jarayonining asosini tashkil etuvchi vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Uning yordamida talaba xalqaro ta’lim resurslariga erkin kirish, xorijiy hamkasblar va olimlar bilan muloqot qilish, kasbiy va ilmiy salohiyatini jahon andozalari darajasida rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Shu bilan birga, ingliz tili o‘qitish jarayonida yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etish uchun o‘quv muassasalari, o‘qituvchilar va talabalarning izchil va tizimli hamkorligi talab etiladi. Faqat shunday yondashuv orqali qo‘shma ta’lim dasturlarining asosiy maqsadi — yuqori malakali, xalqaro miqyosda raqobatbardosh, ko‘p tilli va ko‘p madaniyatli mutaxassislar tayyorlash to‘liq amalga oshiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim sohasini isloh qilishga oid farmon va qarorlari.
2. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining qo‘shma ta’lim dasturlariga oid me’yoriy hujjatlari.
3. Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes: A Learning-Centred Approach. — Cambridge University Press.
4. Graddol D. English Next: Why Global English May Mean the End of "English as a Foreign Language". — British Council.
5. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. — Cambridge University Press.
6. O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalarining qo‘shma ta’lim dasturlari bo‘yicha statistik ma’lumotlari va hisobotlari.